

Francisco Carrasquer

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1960

Francisco Carrasquer Launed (1915-2012) was een Spaans dichter, essayist en vertaler. Hij brak zijn opleiding tot priester af en vocht tijdens de Spaanse Burgeroorlog aan de zijde van de Republiek in de 'Columna Durruti'. Na die oorlog verbleef hij eerst in een Frans vluchtelingenkamp en in 1943 (tijdens de Duitse bezetting van Frankrijk) keerde hij clandestien terug naar Spanje, waar hij wegens zijn politieke overtuigingen werd gearresteerd en gevangengezet. Daarna deed hij drie jaar gedwongen militaire dienst in toenmalig Spaans Marokko. In 1948 publiceerde hij zijn eerste novelle. Een jaar later vertrok hij uit Spanje en ging in ballingschap, eerst in Frankrijk, waar hij aan de Sorbonne psychologie studeerde, en vanaf 1953 in Nederland. Hier studeerde hij Spaanse Taal en Letterkunde en promoveerde hij op een proefschrift over de historische romans van de Aragonesische schrijver Ramón J. Sender. Tot zijn pensioen in 1980 doceerde hij Literatuur aan de vakgroep Spaans van de Universiteit Leiden en in 1985 keerde hij terug naar Spanje. Naast zijn werk als universitair docent publiceerde hij meer dan honderd boeken, als dichter, essayist en vertaler. Als vertaler introduceerde hij bij het Spaanstalige publiek werken uit de Nederlandse literatuur als de Max Havelaar en vooral Nederlandse poëzie (o.a. Achterberg, Lucebert, en een aantal algemene en uitvoerige bloemlezingen). In 2006 ontving hij voor zijn hele oeuvre van de regio-regering van Aragón de 'Premio de las Letras Aragonesas'. VertaalVerhaal dankt Miguel Carrasquer voor de toestemming dit dankwoord hier te mogen publiceren.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1960

Excellenties, Dames en Heren,

De volkomen wanverhouding tussen de verrassende onderscheiding, mij toegekend, en de schamelheid van mijn verdiensten, zou me eigenlijk beschaamd moeten doen zwijgen; maar hoezeer het mij ook een behoefte is om uiting te geven aan mijn grote dankbaarheid jegens het Prins Bernhard Fonds en jegens de Jury, die zo welwillend is geweest, mij voor te dragen voor de Martinus Nijhoff-prijs 1960 – bij deze gelegenheid wil ik mijn persoonlijke gevoelens van erkentelijkheid betomen om mezelf – in alle bescheidenheid – tot spreekbuis te maken van een letterkunde, die diep in de schuld staat bij de uwe, mijn waarde Nederlandse vrienden.

Gebrek aan uitwisseling is, namelijk, naar mijn mening een der meest ongewenste dingen. En wanneer ik dit hier naar voren breng, weet ik mij de tolk van al mijn Spaanse landgenoten. Welnu, tegenover al hetgeen de Nederlanders hebben gedaan voor de cultuur en in het bijzonder voor de letterkunde van Spanje, kunnen wij, Spanjaarden, bitter weinig stellen, wat wij hebben gedaan voor de letterkunde van Nederland. Dit alleen al gaf mij een eerste gevoel van schaamte, toen ik nu alweer ruim zes jaar geleden, in Nederland aankwam. Mijn bezwaarde geweten riep bij mij de vraag wakker, of dat gebrek aan uitwisseling soms te wijten was aan de omstandigheid, dat er niets zou zijn om uit te wisselen? Een bevestigend antwoord op deze vraag zou mijn geweten immers hebben ontlast... door de boude bewering, dat de Nederlandse letterkunde weinig om het lijf zou hebben! (De onwetendheid is een monster van waaghalzerij, waarde vrienden) Maar, nee, natuurlijk! – al heel gauw kwam ik tot de ontdekking, dat er wel degelijk iets – ja, dat er zelfs heel veel viel uit te wisselen. En voetje voor voetje ontdekte ik allengs, welke waarden er zoal in de Nederlandse letterkunde scholen – en evenredig hieraan wies mijn schaamte. Wat was er nu onzerzijds, door de Spaanse letterkundigen in het verleden gedaan om die Nederlandse literatuur te verkennen en te verbreiden? Bij mijn weten enkel een paar geestige bladzijden van Wenceslao Fernández Flórez, de vertaling van een boek van Johan Huizinga, verschenen bij de uitgeverij van de Revista de Occidente van Ortega y Gasset, en een briljant, maar kort essay over de eerste Nederlandse schrijver van de moderne tijd, met een bloemlezing van fragmenten uit zijn werk – het werk van Multatuli, u hebt het al begrepen. En zelfs dit boekje, ingeleid en vertaald door Felipe Alaíz, heeft in Spanje amper aandacht getrokken. En daarmee is het: punt, uit! Maar wie, in de Spaans sprekende landen, kende Vondel, of Bredero, of Hooft, om slechts enkele klassieke schrijvers te noemen? Nog gezwegen van de moderne literatuur... Toen ik in staat was om een Gorter, een Roland Holst, een Marsman, een Slauerhoff, een Achterberg te ontdekken – toen werd bij mij een soort kettingreactie opgewekt, die mij ertoe dreef, hieraan iets te doen, om ons onvergefelijk tekortschieten te herstellen. Deze aandrift werd nog versterkt, toen ik te weten kwam, hoe grote Nederlandse dichters hun best hadden gedaan om onze Spaanse dichters

bekend te maken bij het Nederlandse publiek. En al beseftte ik heel wel, dat ik zulke eminente dichters en puntige schrijvers als Johan Brouwer, Gerard Diels, Albert Helman, Jef Last, Slauerhoff, Hendrik de Vries, Dolf Verspoor, Werumeus Buning, die zoveel en zulk goed werk hebben geleverd om onze Spaanse letterkunde in Nederland bekendheid te geven, nooit zou kunnen betalen met gelijke munt, toch mocht ik – zo hield ik mezelf voor – als Spanjaard en minnaar der Spaanse letteren, geen dag langer nalaten om het mijne bij te dragen tot inlossing van een schuld, die even beschamend als kostbaar was. En ik toog aan het werk.

Het staat uiteraard niet aan mij, een oordeel uit te spreken over mijn werk, dat, alles samengenomen, bestaat uit een honderdtal uit het Nederlands vertaalde gedichten en een vijftigtal causerieën over onderwerpen uit de Nederlandse cultuur, uitgezonden door Radio Nederland Wereldomroep. Ik heb dan ook zo'n gevoel, dat het eerder de liefde tot het werk dan het werk op zichzelf moet zijn, waarom mij deze prijs is ten deel gevallen. In elk geval wil ik deze gelegenheid aangrijpen om een beroep te doen op rijker begaafden dan ik, dat ze mijn goede bedoeling mogen overnemen om de zo-even door mij genoemde Nederlandse dichters en schrijvers wel met gelijke munt te kunnen betalen. Om evenwel het mogelijke verwijt te ontgaan, dat mijn verklaring van het werk door de liefde daarvoor, te gemakkelijk of te weinig zeggend zou zijn, wil ik hier in het kort een uiteenzetting geven van mijn beweegredenen en mijn werkwijze.

Dadelijk in het begin al kreeg ik de indruk – en de ervaring heeft die steeds nadrukkelijker bevestigd, – dat de moderne Nederlandse cultuur geen kostbaarder exportartikel bezit dan haar poëzie. Dat is de reden, waarom ik mij er in de eerste plaats op heb toegelegd om Nederlandse poëzie in het Spaans te vertalen.

Noch het essay, noch het verhaal, noch de novelle of roman – een genre, waarvan men in Nederland toch unieke voorbeelden vindt, – en de Nederlandse dramatiek nog minder, bereiken de hoogte en eigen-aard van de Nederlandse poëzie, die zich kan meten met elke eersterangs poëzie van onverschillig welk land. Dit wil zeggen, dat voor mij in Nederland de poëzie thans aan de top van alle kunsten staat. Maar er is nog meer, namelijk de onvermóede resultaten die ik verkreeg, toen ik eenmaal de eerste Nederlandse gedichten had vertaald in mijn Spaans. Toen werd het mij duidelijk, hoe wonderwel onze taal vrijwel altijd aansloot op de innerlijke-taal van de moderne Nederlandse poëzie en zelfs – wat nog verwonderlijker is – op haar formele structuur in het algemeen. (Ik ben er overigens van overtuigd, dat het Spaanse proza, bijvoorbeeld, veel meer verschilt van het Nederlandse, dan dat bij de poëzie het geval is.) Wat de toon en de kleur betreft, geldt dit niet meer. De Spaanse poëzie heeft van nature een ruimer, opener toon en een helderder kleur. En met de woorden: 'van nature' *beoog ik niet alleen* het etnische karakter en het temperament van de beide volken, maar doel ik ook op de fonemen der beide talen. Het Spaans is een taal, waarin de klinkers het overwicht hebben, en in het Nederlands ligt dat bij de consonanten. De Spaanse klinkers zijn bovendien veel ronder en voller dan de Nederlandse. Alleen de *a* volstaat al om het Spaans meer helderheid te geven. Toch belet dit alles niet, dat het Spaans eigenschappen bezit, waardoor het onmiddellijk aansluit op het Nederlands, tenminste op het dichterlijk gebied. Om te beginnen is er

verwantschap in de versvoet, maar niet *structo sensu*. Het zit namelijk zo: de Nederlander, die poëzie schrijft, gaat rechtstreeks op zijn doel af en klampt zich aan zijn onderwerp vast, zonder er omheen te fladderen, maar als een pijl, zoals de meeuw neerschiet op de glinsterende vis. En is dit nu niet toevallig juist karakteristiek voor het dichterslijke taalgebruik? De poëzie is een binnenpad van de taal. En dit Nederlandse binnenpad der poëzie is nagenoeg even lang als het Spaanse. Een ander trefpunt is de fonetiek, zoals bijvoorbeeld het gemeenschappelijke en veelvuldige gebruik van de *gee*. En ten slotte ontmoeten de poëzie van Spanje en die van Nederland elkander tegenwoordig inniger dan ooit in beider streven naar intensivering van wat Ortega y Gasset, waar hij het heeft over Azorín, noemt: ‘los primores de lo vulgar’ (de schoonheid van het alledaagse). En in het algemeen in beider realistische inslag, als weerslag op de neoromantiek, een reactie die zich even duidelijk aftekent bij uw ‘experimentelen’ als bij de jonge Spaanse dichters. Maar dieper wil ik op deze vergelijking niet ingaan. Na de scherpzinnige uiteenzettingen van de heer Dolf Verspoor en vóór de voordracht die u nog wacht, zou het onbehoorlijk zijn, nog meer van uw aandacht te vergen.

Hoe heb ik mijn werk aangepakt? Niet zo bijster systematisch, dat moet ik toegeven. In mijn bloemlezing komen bijvoorbeeld onvergefelijke omissies voor, zoals die van Boutens, Bloem en Van den Bergh (het lijkt er haast op, of ik een afkeer heb van de B!). Eerlijk gezegd, heb ik mijn tuitje een beetje op goed geluk bijeengeplukt, zo onder de wandeling. Een vers dat me beviel, vertaalde ik eerst letterlijk, dan ging ik te rade bij mijn Nederlandse vrienden, om elke verkeerde interpretatie te vermijden, en daarna pas begon mijn eigenlijke werk. Ik ga uit van het principe, dat alles te vertalen is. Misschien is dat wel louter een bijkomstig gevolg van mijn geloof in de eenheid en algemeenheid van het mensdom. Het kan iets gemakkelijker of iets moeilijker gaan, het kan iets beter of iets minder goed gelukken, maar alles is van de ene taal over te brengen in de andere. Zelfs het gedicht.

Sommige vertalers willen alleen de inhoud, de gedachtegang, overbrengen, zonder zich te bekommeren om de muzikale vorm of om de innerlijke muziek, om het ritme en nog minder om het rijm, wanneer dat aanwezig is. Dat dit gemakkelijker is, spreekt vanzelf. En in de huidige tijd, waarin iedereen zo gehaast is, is het ondoenlijk telkens weer een hele week te besteden aan het speuren naar de meest geslaagde weergave van een versregel, zoals het mij wel eens is gebeurd. Maar alleen door dat wel te doen, is het, naar mijn vaste overtuiging mogelijk het ideaal van iedere vertaler te bereiken, namelijk dat zijn tekst niet als een vertaling in het oog springt, maar dat zijn vertaling leest als een oorspronkelijk gedicht met de kwaliteiten van het origineel. Kortom: ik was erop uit, in het Spaans weer te geven, wat de Nederlandse dichters zouden hebben geschreven, wanneer hun taal de mijne was geweest. Dat is gewaagd spel, ik weet het. Maar dat is dan ook de reden, waarom ik nooit helemaal tevreden ben over mijn werk. En toch is het voor iedereen het beste; allereerst voor mezelf, omdat ik zodoende voortdurend alert ben, maar ook voor de dichters, omdat ik tracht hun naar mijn beste kunnen van dienst te zijn, en ten slotte voor de lezers, die volop gelegenheid krijgen zich te vergapen aan zulk trapezewerk van taal naar taal.

Alvorens te eindigen, zou ik nog graag een misverstand willen verhoeden, dat mogelijkerwijze zou kunnen voortspruiten uit mijn inleidende opmerkingen. Ik ben niet de enige, die zich ertoe heeft gezet om van wederwoord te dienen op de bemoeienissen der Nederlandse hispanisten en hispanofielen, Juist de laatste tien jaren hebben in dit opzicht een waar reveil, een veelbelovend debuut laten zien. Nee, heus, er zijn er meer geweest, Spanjaarden of Latijns-Amerikanen, die er evenveel of meer toe hebben bijgedragen om onze schuld in te lossen. Op de eerste plaats wil ik in dit verband wijzen op Felipe Lorda, die meer dan een dozijn Nederlandse boeken in het Spaans heeft vertaald, die zijn verschenen bij de uitgeverij Lohlé in Buenos Aires, Verder zijn van zijn hand, bij de uitgeverij Aguilar in Madrid, zes Nederlandse toneelstukken van zes Nederlandse schrijvers in Spaanse vertaling verschenen, die weldra zullen worden gevolgd door eenzelfde collectie toneelstukken van Vlaamse dramaturgen. Beide uitgaven zijn voorzien van een meesterlijke inleiding door de vertaler zelf, Felipe Lorda. En deze boeken zien nu het licht, nadat hij vijf jaren lang zijn talenten als schrijver en radiospreker in dienst van de Nederlandse cultuur heeft gesteld bij de Spaans-Latijns-Amerikaanse Afdeling van Radio Nederland Wereldomroep. Deze afdeling is ook het centrum, van waaruit tal van figuren uit de Spaanse en de Latijns-Amerikaanse literaire wereld de waarden van de Nederlandse cultuur onder de aandacht van de Spaans-sprekende wereld hebben gebracht, Van haar meest toegewijde en briljante medewerkers wil ik hier noemen, voor Spanje, donna María Virtudes Luque, en voor Latijns Amerika, dr. Gerardo Valencia, uit Colombia. Ik houd de Wereldomroep voor geroepen om het centrum bij uitstek te worden voor de verbreiding van Nederlands kunsten, letteren en wetenschappen, en ik hoop, dat men steeds meer het belang van deze roeping zal gaan inzien, zodat onze Spaans-sprekende wereld steeds ruimer gelegenheid zal vinden om haar schuld jegens de Nederlandse cultuur in te lossen.

Ten slotte stel ik er prijs op, van deze plaats af al mijn Nederlandse vrienden dank te zeggen voor de vele steun die zij mij hebben gegeven bij mijn werkzaamheid als vertaler van poëzie. En uit naam van de Spaanse cultuur breng ik hier voorts hulde aan de uitgelezen schare van eminente hoogleraren in het Spaans aan de Nederlandse Universiteiten, evenals aan de talrijke trouwe vrienden van Spanje en van Latijns Amerika onder wie zich zulke illustere en representatieve Nederlanders bevinden, als op de allereerste plaats Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard, de Beschermheer van het Fonds, dat zo welwillend is geweest. mijn nederige pogingen te onderscheiden. Daarvoor betuig ik u, heren bestuursleden en Juryleden, nogmaals mijn diepe dank – en aan u allen, hier aanwezig, voor uw welwillende aandacht. Dank u.

Voordracht uit het vertaalwerk van de bekroonde door Felisa Lorda Alaíz, waarbij de oorspronkelijke teksten worden gelezen door Antoon Coolen.

A. Roland Holst	Einde
M. Nijhoff	Lied der dwaze bijen
H. Marsman	Polderland

J.J. Slauerhoff
G. Achterberg

H.A. Gomperts
H. Lodeizen
Lucebert
H. Andreus
R. Campert

De Ontdekker
Standbeeld
Email
Fin-de-Siècle
Aan mijn vader
Epitaphier
Dubbelportret
Rampen